

ASEAN – zóna míru a stability?

Wilfried A. Herrmann

Konfliktní potenciály regionu

Na prahu 21. století hlavní mocnosti, které byly dříve podstatnými faktory politiky v regionu jihovýchodní Asie, ustoupily do pozadí a smířily se s relativně nízkým statusem. V téže době byly téměř všechny státy ASEAN v dlouhodobé fázi ekonomického růstu, který byl jen pozdržen finanční krizí v roce 1997 a který zvýší vnitřní stabilitu jednotlivých zemí. K tomu se soustřeďuje pozornost nejen dotyčných zemí, ale i bezpečnostněpolitických expertů mimo region. Z toho důvodu se analýzy regionálních konfliktů zaměřují především na to, že potenciálními problémovými místy jsou i nadále komunistické země mimo ASEAN (KLDK, Čínská lidová republika), a přitom často přehlížíjí vnitřní konflikty zemí jihovýchodní Asie nebo je bagatelizují podotknutím, že „další ekonomický úspěch jistě tyto problémy vyřeší“. Leč v regionu existuje latentní i zjevný konfliktní potenciál, který je v diskuzích s bezpečnostněpolitickými experty zemí jihovýchodní Asie interpretován následovně:

* mezinárodní (vnějšími faktory opodstatněné) potenciály jako:

a) důsledky korejské krize (monetární problémy, jaderné problémy),

b) latentní ohrožení Čínskou lidovou republikou, ale nejen vojenské, nýbrž především hospodářskou konkurencí a demografickým tlakem,

c) nebezpečí konfliktu mezi Indií, Čínskou lidovou republikou a Japonskem kvůli strategicky důležitým námořním komunikacím (Malacký průliv, Indonéské souostroví, Jihočínské moře);

* mezinárodní (vnitřními faktory v regionu opodstatněné) potenciály jako:

a) nejasné stanovení hranic jako pozůstatek z koloniální doby,

b) pirátství.

V tomto směru jde o pokus identifikovat a v příčném průřezu určit konfliktní potenciály v regionu jihovýchodní Asie. Pro lepší pochopení je důležité, že v této souvislosti jsou uváděny převážně pohledy a dokumenty z regionu jihovýchodní Asie, které ne vždycky korespondují s obecně rozšířenými analýzami západních expertů.

Mezinárodní (vnější) konflikty

Asijská experta především znovu a znovu poukazují na konfliktní potenciál Korejského poloostrova. Těžištěm jejich úvah jsou jaderné problémy a nejistota, jak pokračovat po korejském znovusjednocení. Problémy spatřují v závodech v jaderném vyzbrojování, a to mezi sjednocenou Koreou a Japonskem, jakož i v odlivu značných finančních prostředků z Japonska a z Korejské republiky na obnovu KLDK. Podle interpretace jihovýchodoasijských expertů je další ekonomický rozvoj nepřímě ohrožen tím, že prostředky nezbytné pro dosažení další rozvojové fáze nemohou být získány ani v národním měřítku, ani ve Spojených státech, ani v Evropské unii. Kromě toho KLDK má značný potenciál pracovní síly s extrémně nízkými mzdovými náklady. To vede ke zvýšené konkurenci, jakou již pocítily země hospodářského zázraku ASEAN v důsledku ekonomického otevírání Čínské lidové republiky. Region jihovýchodní Asie si sotva dokáže sám poradit s touto hrozbou. Regionální fórum ASEAN nabízí pouze společnou diskuzní platformu pro země ASEAN, Japonsko a Korejskou republiku.

V západních sdělovacích prostředcích nepochybně dominuje jako problémová oblast tohoto regionu Jihočínské moře se dvěma skupinami Spratleyových ostrovů (433 ostrovů, na

něž si činí nárok Čínská lidová republika, Tchaj-wan, Vietnam, Filipínská republika, Malajsie, Indonésie i Brunej z důvodů předpokládaných ložisek ropy) a Paracelskými ostrovy (30 ostrovů, které si nárokuje Čínská lidová republika a Vietnam rovněž pro očekávaná ložiska ropy a zemního plynu).

I když v březnu 1995 došlo k neshodám o „sporných útesech“ mezi Filipínskou republikou a Čínskou lidovou republikou a dočasně musela být zintenzivněna diplomatická jednání, aby se předešlo eskalaci konfliktu mezi oběma zeměmi, předtím byly hlavními aktéry „spratley-ského problému“ Vietnam a Čínská lidová republika. První konflikty mezi Vietnamem a Čínskou lidovou republikou byly vyprovokovány již v roce 1974, kdy Jižní Vietnam okupoval části Paracelských ostrovů. Konflikty opět eskalovaly v roce 1988, kdy došlo ke střetu mezi námořními silami obou zemí. Po stabilizaci v roce 1989 Čínská lidová republika oficiálně interpretovala situaci zákonem z roku 1992 o „svrchovaném nároku Čínské lidové republiky na Jihočínské moře“. Od té doby teritoriální rozepře vyústovaly v pravidelné (téměř periodické) diplomatické konflikty. V dubnu 1994 vyvolaly napětí mezi oběma zeměmi lodi vietnamského námořnictva a čínská výzkumná plavidla pohybující se v námořním prostoru kolem Spratleyových ostrovů. Pět vietnamských hlídkových člunů přinutilo čínské plavidlo vybavené pro ropný průzkum k návratu do mezinárodních vod. Plavidlo bylo najato americkou společností Crestone Corp., která již v roce 1992 získala od Čínské lidové republiky práva na průzkum ložisek. Pikantní je, že pouhých pár hodin po tomto incidentu podepsala americká Mobil Oil smlouvu s Vietnamem na průzkum ropných ložisek Modrý drak (Blue Dragon oil fields), a to prakticky v dohledu koncese americké Crestone Corp.

Kromě toho panovaly další hraniční spory mezi Vietnamem a Čínskou lidovou republikou nejen v Tonkinském zálivu, ale i podél hranice na pevnině. Mj. Vietnam 17. 10. 1994 obvinil Čínskou lidovou republiku ze „soustavného a nadále již nepřijatelného narušování hranic“ v oblasti Tonkinského zálivu a zároveň zdůraznil, že má právo bránit své teritoriální vody proti jakékoli hrozbě a že je odhodlán tohoto práva využít. Vietnamské oficiální orgány potvrdily, že čínské rybářské čluny narušily vietnamské výsostné ekonomické pásmo (200 nm / = námořních mil/), jakož i teritoriální vody (12 nm). Tato událost je spojována s ostrými protesty čínské vlády proti tomu, že Vietnamci uzavírají kontrakty opravňující k těžebnímu průzkumu ropných polí.

Analýza této konfliktní situace svědčí o tom, že teritoriální spory mezi Vietnamem a Čínskou lidovou republikou nepovedou v krátkodobém i střednědobém výhledu k otevřenému konfliktu mezi těmito dvěma zeměmi. Přinejmenším během návštěvy čínského prezidenta Ťiang Ce-mina v Hanoji (19.–22. 11. 1994) bylo opětně zdůrazněno, že problémy mají být řešeny mírovou cestou v rámci konzultací. Práce se ujala společná komise pro řešení hraničních záležitostí, týkajících se Tonkinského zálivu i hranic na pevnině.

Role, kterou ve zmíněném konfliktu sehrály Spojené státy, se však zdá problematická, protože do jisté míry šlo o balancování. Americké společnosti totiž prováděly ropný průzkum na obou stranách. Proto se např. admirál Archie Clemins, někdejší velitel 7. americké flotily, ocitl v nesnázích, když měl odpovědět na otázku, co zamýšlí dělat, bude-li potřeba chránit životy amerických občanů v případě konfliktu. Jeho odpověď zněla: „*Rozhodně jsme připraveni to udělat, bude-li to naším úkolem.*“¹

Stejně tak, jako se zdá nepravděpodobný konflikt mezi Vietnamem a Čínskou lidovou republikou, je nízké i riziko nějakého ozbrojeného konfliktu mezi ČLR a dalšími zainteresovanými stranami. Od roku 1993 existuje Pracovní skupina pro řešení potenciálních konfliktů v Jihočínské moři (Workshop on Managing Potential Conflicts in the South China Sea). Vznikla z iniciativy Indonésie, která v tomto případě sehrála úlohu katalyzátoru. Třebaže tato pracovní skupina je neoficiální skupinou (neboť zahrnuje Čínskou lidovou republiku i Tchaj-wan, což ČLR považuje za neoficiální), výsledky jejich posledních zasedání v Phuketu (Thajsko) a v Bukittinggi (Indonésie) ukazují zřetelnou aktivitu všech zúčastněných národů.²

Mezi vysokými důstojníky šesti zemí byla zřízena stálá telefonní linka v zájmu „zabráňování podrážděným reakcím“. Kromě toho byly dohodnuty předběžné kontrakty o společ-

ném provádění oceanografického biologického průzkumu ostrovů mezi Vietnamem a Čínskou lidovou republikou. Dalšího pokroku v záležitosti Spratleyových ostrovů bylo dosaženo rovněž za zprostředkování Indonésie, jejíž úsilí bylo podpořeno na zasedání Regionálního fóra ASEAN v Bruneji v červenci 1995, kdy Čínská lidová republika projevila ochotu diskutovat o tomto problému prozatím v regionálním rámci. Podle názoru asijských expertů by toto zmírňování napětí mělo pokračovat, bude-li všemi šesti státy skutečně realizován Tchaj-wanem navržený společný podnik s účastí Spojených států a Japonska (navrhovaný počáteční kapitál je 14 mld. \$) a bude-li Jihočínské moře ekonomicky využíváno na společném základě. Tento vývoj se zdá nejpravděpodobnější, neboť v současné době je ekonomický úspěch v Asii důležitější než vojenské akce.

Ekonomické otevírání Čínské lidové republiky způsobuje nejrůznější rizika. Objevuje se snaha zdůvodnit toto otevírání příkladem rozvoje mekongského regionu – jedné z nových zón ekonomického růstu v regionu jihovýchodní Asie. V rozvíjení zóny ekonomického růstu, která by měla zahrnovat Barmu, Laos, jižní Čínu (Jün-nan) a Thajsko, sledává pracovní skupina Čulalongkornovy univerzity v Bangkoku následující nebezpečí:

* Masová migrace běženců a příliv levné pracovní síly do Thajska a do regionu ASEAN rozvrátí sociální smír a prohloubí příjmové nerovnosti v jednotlivých zemích.

* Levné produkty sníží konkurenceschopnost národních ekonomik.

* Ve spojení s ilegální imigrací vzroste rovněž dětská prostituce, šíření AIDS a obchodování s drogami.

* Rozvoj infrastruktury bude znamenat pokles efektu přírodních terénních překážek pro Čínskou lidovou republiku na cestě k Indickému oceánu/Malackému průlivu.

* Rozsáhlé zásahy do přírodního prostředí postihnou sousední státy (např. nadměrné budování hrází na horním toku řeky Mekong může ohrozit druhé sklizně rýže ve Vietnamu).

Navzdory těmto námitkám thajská vláda trvá na mekongském projektu z ekonomických důvodů, neboť odhad důsledků těchto rizik je mnohem těžší než klasický potenciál vojenské hrozby. Na tomto příkladu se jasně ukazuje, že v případě pochybností mají ekonomické úvahy prioritu před vojenskými a bezpečnostněpolitickými námitkami. Přitom argumentaci zastánců těchto růstových zón, že ekonomický rozvoj a budování sítí může dlouhodobě vést k pokojnému soužití, nelze odmítat. V této souvislosti je třeba připomenout, že modelem infrastrukturní sítě podél Mekongu byl evropský integrovaný systém vzájemných hospodářských vazeb, v jehož rámci se Německo a Francie staly partnery a přáteli. Přesto zejména na ekonomicky rozvinutější země jihovýchodní Asie působí i nadále enormní demografický tlak ze strany Čínské lidové republiky, jejíž obyvatelstvo se bude rozpínat nejen směrem na Sibiř, ale bude se tradičně rozpínat rovněž k jihu a k jihovýchodu.

Souhrnně lze z bezpečnostněpolitického pohledu na roli Čínské lidové republiky tvrdit, že vojenský tlak, který se z hlediska západních expertů projevuje v napjatých vztazích kolem Spratleyových a Paracelských ostrovů a v intenzivním námořním vyzbrojování ČLR usilující o vybudování silného loďstva, hraje pro experty jihovýchodní Asie menší roli ve srovnání s ekonomickým ohrožením ze strany Čínské lidové republiky.

V dlouhodobé prognóze jihovýchodoasijských expertů, která podle asijských časových standardů zahrnuje horizont 50 a někdy až 100 let (např. ambiciózní program Čínské lidové republiky „být v roce 2050 středně rozvinutou zemí“), zaujímá prominentní místo jiné riziko – zájmový střet mezi Indií a Čínskou lidovou republikou o námořní komunikační cesty mezi Indií a Tichým oceánem, kde by centrem takového námořního konfliktu mohl být Malacký průliv a sousedící jihovýchodoasijské země Thajsko, Malajsie, Singapur a Indonésie. I když dnes máloco naznačuje možnost takové konfrontace (sem patří zařízení pro stálé radarové sledování lodí umístěné Číňany na barmských Kokosových ostrovech /atoly Koukou ťjundi a Koukou ťjundalej/ severně od indických Nikobar i právě probíhající rozšiřování čínského přístavu v ústí barmské řeky Basein /Ngawun/), „politická krajina“ již vykazala jakési „zlomové změny“ v tomto směru. Nejenže čínské vládní vedení v čele s prezidentem Ťiang Ce-minem rozvinulo v posledních několika letech aktivní diplomacii,

ale také bývalý indický ministerský předseda Narasinha Ráo dosáhl během posledních několik let v jihovýchodní Asii zřejmých úspěchů. V této souvislosti je třeba se zmínit především o diskuzi o technickém vybavování ruskými zbraňovými systémy (bojová letadla nakupovaná Malajsií i Thajskem či vojenská plavidla bývalého východoněmeckého námořnictva pořizovaná Indonésií), anebo o jednání o vybavování jaderných energetických zařízení pro civilní účely.

Při vyhodnocování tohoto konfliktního potenciálu lze konstatovat, že v dlouhodobém výhledu může střet zájmů mezi oběma regionálními mocnostmi – Indií a Čínskou lidovou republikou – eskalovat v tom případě, pokud se Čínská lidová republika upne na svůj cíl – stát se „námořní mocností dvou oceánů“ – a indická ekonomika umožní efektivní nasazení indického loďstva. Pak by se mohly naplnit obavy zemí jihovýchodní Asie a mohlo by pro ně být jednodušší vytvořit oficiální bezpečnostní alianci jako součást Regionálního fóra ASEAN.

Mezinárodní (vnitřní) konfliktní potenciály v regionu ASEAN

Konfliktní potenciály omezené na určité regiony vyplývají především ze stanovení hranic v koloniální době. Tehdy byly rozděleny nejen regiony, ale i národy, jak ukazuje např. hraniční linie mezi Malajsií a Indonésií na ostrově Sebatik a problémy spojené s tradičním sociálním životem podél celých hranic mezi Sarawakem a Sabahem a mezi Východním Kalimantanem a Západním Kalimantanem. Na obou stranách této hranice žijí kmeny Ibanů a Dajaků, které se tradičně zabývají kočovným zemědělstvím a rybolovem. Přitom překračují hranice, aniž by žádaly o svolení příslušné autority. To je problém „adatu“ („adat“ znamená tradiční či kmenové právo v Indonésii), který může být řešen pouze bilaterálními jednáními mezi Malajsií a Indonésií. Podle názoru indonéských expertů jsou tyto regiony potenciálními krizovými regiony.

Dalším příkladem je hranice mezi Thajskem a Malajsií. Od uzavření „nerovné“ smlouvy v roce 1909 mezi britskou koloniální vládou Malajsie a Siamským královstvím byly bilaterální vztahy napjaté. V rámci zmíněné smlouvy převedl Siam svá práva nad provinciemi Kelantan, Trengganu, Kedah a Perlis na Brity, a to v zájmu zachování nezávislosti království. (Jak Thajci dnes říkají: „*Usekli jsme si prsty, abychom zachránili tělo.*“) Toto historické dědictví poznamenalo bilaterální politické vztahy až do současné doby. Proto byla 15. 4. 1993 v rámci Výboru pro přezkoumání hraniční kooperace zahájena diskuze o urovnání hraničních problémů, jejímž cílem je zrevidovat dřívější smlouvy a protokoly od roku 1947. Přitom je třeba najít řešení problémů, vyplývajících z častého překračování hranic thajskými výkonnými orgány (celníci, pohraniční hlídky, policie) na malajské území. Zároveň jsou vedena jednání o užší kooperaci při potírání pašeráctví a kriminality, jakož i o zrušení existujících specificky obchodních omezení stanovených malajskými orgány. Nehledě na to, thajští experti považují Malajsií z bezpečnostněpolitického i vojenského hlediska za rozhodující ohrožení v krátkodobém výhledu (1–3 roky). Toto stanovisko vychází z permanentního narušování thajských teritoriálních vod, kdy malajské lodi zadržují a internují thajské rybáře a vyvolávají další incidenty.

Dalším faktorem nejistoty, který též souvisí s interními problémy Thajska, je postoj k muslimskému separatistickému hnutí PULO (Pattani United Liberation Organization) v jižním Thajsku, jehož členy jsou muslimové na obou stranách hranic. Postoje vůči tomuto hnutí znovu a znovu vyvolávaly kontroverze mezi oběma zeměmi.

Uvedené příklady jasně ukazují, že takové konfliktní potenciály si uchovávají svůj význam i ve střednědobém výhledu, neboť doposud ještě ne všechny země vytvořily společné hraniční komise se svými sousedními státy. Protože v těchto oblastech také často vznikají militantní podzemní a separatistická hnutí, jsou příslušné země zainteresovány rovněž na řešení těchto problémů. Z toho důvodu se již uskutečnily společné konference o vytyčení hranic mezi Thajskem a Barmou, mezi Thajskem a Laosem, mezi Thajskem a Malajsií, mezi Indonésií a Singapurem, mezi Malajsií a Singapurem, mezi Malajsií a Indonésií, ja-

kož i společná jednání o námořní jurisdikci mezi Vietnamem a Čínskou lidovou republikou, mezi Malajsií a Indonésií, mezi Thajskem a Malajsií, mezi Filipínskou republikou a Indonésií, jakož i mezi Singapurem a jeho sousedy. Tato jednání byla podepřena ekonomickými omezeními (zdroje) i možnostmi (růstové zóny), a proto mají naději na úspěch.

V rizikových analýzách jihovýchodoasijských států, ale i států Evropské unie a Japonska získal význam další fenomén – pirátství. Střetání s pirátstvím, vzdálené romantismu, je denním chlebem námořních kapitánů v Jihočínském moři, v Malackém průlivu i na námořních cestách mezi ostrovními národy Indonésie a Filipínské republiky. Podle zpráv poskytnutých Centrem pro otázky pirátství v Kuala Lumpur došlo v roce 1997 ve světě k 229 pirátským přepadením, v Asii bylo napadeno a vyloupeno 110 lodí. Není pochyb o tom, že se aktivity pirátů soustřeďují hlavně na jihovýchodní Asii (v roce 1994 – 68 incidentů, v roce 1997 – 91 incidentů).

Moderní pirátství představuje hákování lodí i zastavování nákladních lodí dělostřelbou. Jeho součástí je také vylupování celých lodních nákladů v kotvištích či v přístavech. Při těchto přepadech jsou předmětem loupeží především peníze, cennosti lodní posádky, elektrická zařízení, videorekordéry a televizní soupravy, ale též nářadové materiály, strojní náhradní díly, lodní bezpečnostní zařízení a lana. Podle záznamů vedených Centrem pro otázky pirátství v Kuala Lumpur byly lodě hlavně zadržovány nebo mizely v tzv. „hongkongsko-luzonsko-hainanském trojúhelníku“, zatímco k loupežím lodních nákladů v přístavech docházelo především v Indonésii. Počet incidentů dále na sever k Východo-čínskému moři, kde hlavními cíli byly ruské lodě, se však podstatně snížil po vyslání ruských bojových plavidel do oblasti. Proto i Korejská republika rozmístila v Jihočínském moři ozbrojená plavidla určená k ochraně svých lodí před pirátskými akcemi.

I dnes je pirátství pro obchodní plavbu problémem, který vyžaduje rozhodné kroky od národů provozujících mořeplavbu a rozvíjejících významné obchodní aktivity. Za tímto účelem byly zvoleny dva vzájemně se doplňující přístupy, přičemž na jedné straně hraniční státy (ASEAN) zdokonalují svou vlastní pobřežní ochranu (proto např. Indonésie zakoupila 39 plavidel bývalé Národní lidové armády NDR) a na druhé straně se uplatňuje vnější pomoc formou konvojových plavidel permanentně dislokovaných v rizikových oblastech. Prvním krokem bylo vyslání ruských a jihokorejských lodí. Vyslání dalších lodí a zintenzivnění elektronického průzkumu zvažují rovněž Spojené státy. Spolková republika Německo a Japonsko na to spoléhají a snaží se podporovat hraniční státy finančně. Nezbyvá než čekat, zda se nebude počet incidentů zvyšovat. Do doby, než bude zajištěna stálá pohotovostní ochrana multinacionálními námořními ozbrojenými silami, navrhuji američtí experti vy-zbrojit obchodní lodě malými děly pro efektivní sebeobranu.

Region jihovýchodní Asie a Evropa

Vztahy k Evropské unii jsou důležitým politickým parametrem pro státy ASEAN. Historicky nashromáždily státy ASEAN nejrozmanitější zkušenosti s členskými státy Evropské unie. Konflikty s koloniálními mocnostmi – s Velkou Británií, s Francií, s Nizozemskem, se Španělskem a s Portugalskem – nebyly v tomto regionu dodnes zapomenuty. Ve srovnání s tím obyvatelé většiny zdejších zemí pokládají za trvalý a spolehlivý vztah dobrý vztah se Spolkovou republikou Německo. Z toho důvodu asijské vlády často považují Německo za svého nejvýznamnějšího evropského partnera. Kromě obchodních vztahů oceňují rovněž německé úsilí o zintenzivnění politického dialogu mezi Evropskou unií a ASEAN.

Pro politické vztahy vytvořily akční rámec bilaterální vztahy mezi oběma regionálními organizacemi – ASEAN a Evropskou unií. V roce 1967 Evropské společenství okamžitě uznalo ASEAN jako důležitého partnera a iniciovala pravidelná setkání ministrů zahraničních věcí i parlamentních organizací. Významným institucionálním krokem bylo uskutečnění Fóra Asie Evropa (Asia Europe Meeting – ASEM) v Bangkoku v březnu 1996. V jeho

rámci se sešli šéfové vlád členských států ASEAN i Evropské unie, jakož i šéfové vlád Japonska, Čínské lidové republiky a Korejské republiky, aby povzbudili dialog mezi těmito dvěma důležitými světovými regiony. Kromě toho byla dohodnuta setkání na nižší úrovni (např. ministrů zahraničních věcí). Tato úzká kooperace byla povzbuzena oceněním jihovýchodní Asie jako regionu, kde „nejrychlejším skokem byl skok do informační společnosti“.³

I když na základě Kooperační dohody ES–ASEAN (EC–ASEAN Cooperation Agreement) z roku 1980 byla a je dominujícím aspektem ekonomická spolupráce s Evropskou unií, byly rozvíjeny též další formy spolupráce (např. v oblasti vzdělávání, ve stravovací hygieně a ve zdravotnických opatřeních, v boji proti pěstování opia a obchodování s narkotiky). Evropská unie poskytla větší množství peněžních prostředků na obživu pro kambodžské, laoské a vietnamské uprchlíky v Thajsku. Přes tyto úzké a zčásti dobře fungující vztahy docházelo i k podrážděným třenicím. Ty pramenily především z toho, že státy ASEAN přijímají investiční sliby podmiňované uznáním a zabezpečením či dodržováním po evropsku chápaných lidských práv jen se zdráháním. Takové požadavky byly často považovány za formu „kulturního imperialismu“ a vyvolávaly negativní postoje ze strany tradičně sebevědomých Asijců (hlavně Malajců, Singapurců a Thajců). Některé státy však v roce 1993 přijaly Vídeňskou úmluvu o lidských právech, takže v této oblasti lze očekávat zmírňování napětí pramenícího z těchto problémů.

Nejdůležitější jsou přirozeně ekonomické vztahy mezi státy ASEAN a Evropskou unií. Od samého počátku se rozvíjely pozitivně a byly podpořeny vytvořením „delegací Evropské komise“ i podepsáním Kooperační dohody ES–ASEAN v roce 1980. Obvykle se na země ASEAN vztahuje „obecný preferenční systém“ Evropské unie a mohou využívat celních úlev, vztahujících se až na zhruba 50 % vývozu do evropského regionu.⁴ Evropská unie znamená významnou pomoc pro ekonomiku zemí ASEAN, neboť pro většinu z nich je nejen druhým největším vývozním trhem, ale též druhým největším dovozcem.

Další důležitou oblastí ekonomické spolupráce je však rozvojová pomoc, v jejímž rámci např. Thajsko obdrželo od roku 1976 kolem 188 mil. ECU, jež byly využity především pro rozvoj jeho severovýchodního regionu.⁵ V rámci této pomoci byly podporovány nejen vládní programy thajské administrativy, ale i mnoho programů nevládních organizací. Investiční aktivity Evropské unie, v nichž hraje významnou roli SRN jako největší individuální dovozce a vývozce, přijímaly zeměmi ASEAN velmi pozitivně. Přesto přímé investice ještě nedosáhly úrovně, jakou by si země ASEAN přály z důvodů vyváženosti vůči Japonsku.

Po vytvoření společného trhu Evropské unie na počátku roku 1993 se pro podnikatele a politiky zemí ASEAN objevila další nejistota. Kombinované dovozní kvóty, sdružované v důsledku tohoto opatření, byly totiž považovány za protekcionismus.⁶ Zároveň se touto úpravou zvýšil konkurenční tlak ve vztahu s jinými levnými dodavateli (z Čínské lidové republiky, z Indie), protože obchodníci z Evropské unie mohou nakupovat pouze od jednoho dodavatele, dokud není příslušná kvóta plně vyčerpána.

V oblasti bezpečnostní politiky se doposud uplatňovaly pouze okrajové formy kooperace, a to vzhledem k charakteru Evropské unie, která až po vstupu Maastrichtské smlouvy v platnost (1. 11. 1993) začala uplatňovat společné přístupy k zahraniční a bezpečnostní politice a která chce na základě nizozemské iniciativy z července 1994 rozvíjet „evropskou obrannou identitu“.⁷ Avšak jako partner v dialogu byla Evropská unie zastoupena v ASEAN-PMC, a proto od července 1994 byla účastníkem Regionálního fóra ASEAN.

Celkově lze říci, že Evropská unie má vliv na „regionální adaptaci“ zemí ASEAN, který nelze podceňovat. Jde ovšem především o vliv ekonomické povahy, neboť v politické a bezpečnostněpolitické oblasti je její integrace teprve v počátcích, a to na rozdíl od ekonomické oblasti.

* * *

Na závěr lze říci, že v budoucnu bude ASEAN politickou veličinou, jíž bude nutné věnovat pozornost. Základem politiky ASEAN je koncepce „národní adaptability“, která směřu-

je k jasnému vymezení priorit té které národní politiky. Než bude dosaženo primárních cílů, bude existovat solidní základna pro mezinárodní spolupráci, regionálně podporovaná bilaterálním systémem v podobě „regionální adaptability“, nepřilíš „příčně propojené“. Země ASEAN důsledně sledují tento politický přístup, přičemž se všechny administrativy snaží především řešit vnitřní problémy (AIDS, otázky životního prostředí, příjmové disparity). I když nemohou být všechny tyto problémy řešeny současně, aktivity týkající se mezinárodních záležitostí se zintenzivnily. Proto jihovýchodní Asie relativně dobře překonala kritický bod zvratu, charakterizovaný stažením Spojených států a rozpadem SSSR. Pokud jde o mezinárodní záležitosti v regionu, který v rámci globální politické přeorientace bude hrát aktivnější roli než v dřívější konstelaci, poznamenané studenou válkou, symbolem sílící sebedůvěry a sebejistoty se stala ASEAN-PMC.

ASEAN bere v úvahu rovněž nový vztah mezi politikou a ekonomikou, charakterizovaný britským publicistou Williamem Shawcrossem následovně: „Vzniká tak dojem, že vývojové trendy světové politiky budou stále méně předvídatelné, zatímco stále více a více rozhodující bude determinující síla mezinárodních obchodních toků. Dostředivě síly ekonomické integrace zápolí s odstředivými silami politické dezintegrace... Stojíme tedy před podivným paradoxem světa, který se dezintegruje a zároveň těsněji integruje. A jeho propojování napomáhá k procesu dezintegrace.“

ASEAN se svou typicky asijskou „volnou“ strukturou nabízí alternativu, jak si poradit s výzvami 21. století. A může v tom uspět. Nicméně existují rizikové faktory, které je nutné brát v úvahu z hlediska bezpečnostní politiky. V éře snižujícího se významu vojenských potenciálů mají však takové rizikové faktory odlišný charakter, jak již konstatoval americký velvyslanec Lamberston v roce 1993: „... »legendární« ekonomický dynamismus tohoto regionu je ohrožován územními spory, šířením nebezpečných zbraní, překotným populačním růstem, příznakem AIDS, degradací životního prostředí a obchodem s narkotiky.“

Podle dřívějších úvah by jen některé oblasti bylo možné pokládat za typicky příkladné. Analýza však ukazuje, že i když v jihovýchodní Asii existují rizikové potenciály, je třeba tento region jako celek hodnotit jako stabilní a vyrovnaný. V krátkodobém a střednědobém horizontu zde sice nelze očekávat vojenské konflikty, avšak navzdory dalším kooperačním snahám bude narůstat ekonomické soupeření. Jihovýchodní Asie tedy přistupuje dvojnásobným způsobem k rozvíjení mechanismu urovnávání konfliktů: 1) Důraz je kladen na ekonomický rozvoj regionu, který může redukovat vnitřní i mezinárodní prvky napětí. 2) Regionální fórum ASEAN poskytuje platformu k diskuzím a konzultacím o bezpečnostní politice bez jakýchkoli zábran. A obojí přispívá k rozvíjení mezinárodní i mezivládní důvěry a k omezení regionálního konfliktního potenciálu. ASEAN lze proto pro budoucnost považovat za zónu míru a stability.

¹ Nayan Chanda: Show of Force. Far Eastern Economic Review, 13. 10. 1994, s. 29.

² Viz Chairman's Statement. The Fourth Meeting of the ASEAN Regional Forum, Subang Jaya, 27. 7. 1997 (Internet-Source).

³ Conrad, B.: Partner in Asien. Die Welt, 13. 5. 1993.

⁴ Viz Representation of the Commission of the EC: The European Community and ASEAN. Jakarta 1992.

⁵ Právními podklady byly EC-Thailand Tapioca Agreements z let 1982 a 1986. Viz Representation of the Commission of the EC: The European Community and ASEAN, Beiblatt Thailand. Jakarta 1992. Viz též Herrmann, W. A.: Die regionale Rolle Thailands: Von der „national resilience“ zu einer treibenden Kraft in Südostasien. Münster 1996, s. 159 a násl.

⁶ Během rozhovoru W. A. Herrmanna na thajském Ministerstvu zahraničních věcí v Bangkoku dne 7. 4. 1993 byla tato obava několikrát zřetelně vyjádřena. Viz též Jeerawat Na Thalang: Combined EC quota worries garment trade. The Nation, 9. 4. 1993.

⁷ Viz SWG/DRG ze 13. července. Netherlands Discussion Paper on a Common European Defence Policy: An Approach to the Formulation of a Common European Defence. Den Haag, 8. 7. 1994.

Poznámka: První část této rozsáhlé stati byla uveřejněna v časopise Mezinárodní vztahy, 2/1999.